

Állattani, Vadászati és halászati folyóirat.

ELŐFIZETÉSI ÁRA
egy évre 3 forint.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF
és
csikszentsimoni és ernyesi
LAKATOS KÁROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Avifaunánk egy új alakjáról.

(A *Milvus aegyptius* újabb előfordulása hazánkban.)

Irta: Lakatos Károly.

Rónavilágunk délszaki tájainak egyik ismeretes orv-madár-alakja: a **berki kánya** (*Milvus korschun Gm. [ater]*) közeli rokonának: az **elsődi** v. **egyiptomi kányának** (*Milvus aegyptius [Falco Forskali] Gmel.*) hazánkban való előfordulása eddig csak egyetlen megkerült példány alapján lett kimutatva, mely 1882. évi augusztus hó 10-én a budai hegységben egy kerülő által ejtetett el*) s jelenleg a »Magyar Nemzeti Múzeum« állattárának madárbőr-gyűjteményében van elhelyezve. Ugyanezen példánynak dr. Madarász Gyula a »Természetrizai Füzetek« 1883. évfolyamában (pag. 3—7.) tüzetes leírását adja és saját rajzolású színes képben is bemutatja.

E példány megkerülésének publikálása óta nem szüntem meg a berki kánya mediterrán alakjának hazánkban való előfordulását állandó kutatásom tárgyává tenni, de csak 1897. évi szeptember 6-án sikerült egy újabban megkerült fiatal ♀ példány alapján megbizonyosodnom hazánkban való kétségtelen előfordulásáról. Ez a példány szintén Budapest területén: a városligetben (Rákos) 1897. évi szeptember hó 6-án lővetett s még aznap dr. Lendl Adolf zoológiai laboratóriumába kerülvén, alkalmam nyílt tüzetes vizsgálódás és tanulmányozás tárgyává tennem s e révén benne felismernem a régkeresett, ritka indigénát; jelenleg

pedig a keszthelyi gazdasági akadémia természetrizai gyűjteményét díszíti.

Hogy ezen újabb előfordulási adat közreadásával ily huzamos ideig várakozva, csak most lépek vele a nyilvánosság elé, annak meg van a maga oka. Ugyanis a dr. Madarász-féle *Milvus aegyptius* bőrön s ugyancsak Madarász által Ceylonban gyűjtött hasonfajú kányabőrökön és saját, valamint intézetünk tulajdonában lévő néhány preparátumon kívül más, illetve elegendő számú összehasonlító anyag rendelkezésemre nem állván, behatóbb tanulmányozás és kritikai összehasonlítás s e révén tanulmányaimnak befejezhetése szempontjából kénytelen voltam előbb a már meglévő, aránylag csekély számú tananyagom kiegészítéséhez látni. Ép ez okból a *Milvus ater* alakra nézve is iparkodtam tüzetesebben tisztába jönni s lehetőleg teljes sorozatban tanulmányozni színben való fejlődésének minden fázisát, eltéréseit stb., tipikus sajátságainak kiderítése s illetve amaz alakkal való párhuzamosítása czéljából. Egyébiránt a dr. Madarász-féle s az én *Milvus aegyptius* példányom összehasonlításakor már az első tekintetnél kétségtelennek tűnt fel a forma egyazonossága, továbbá az, hogy a kettő közt nemcsak hogy színbeli eltérés, de korkülönség sincsen, mindössze is a Madarász-féle példány talán egy kissé élénkebben kiszínezett, illetve gazdagabban van színrajzokkal (hosszú csikolások, illetve sávok) díszítve; ivarára nézve azonban szintén ♀ s ugyancsak tompa (kopott hegyű) karmokkal bír, mely körül-

*) »Természetrizai Füzetek«, VII. kötet, pag. 3—7., I. tábla.

mény — a fiatalkori ruházat mellett — az egyének fiatal-ságának kétségtelen bizonyosságul szolgál, de egyben arról is tanuskodik, hogy a Milvus aegyptius fiataljai ép oly meg-rögött fészekülők, vagyis hogy ép oly tartósan lakják fészkeket fejlődési folyamatuknak hasonlóan lassú menete folytán, mint a mi berki kányánk, minek következtében (illetőleg a sok ácsorgás miatt) karmaik elkopnak. S hogy a tompakörműség mindkét alaknál valóban a hosszú fészeklakás következménye, az abból is kitetszik, hogy a második életévökben levő egyedeknek már tühegyes kar-maik vannak,

Mind a két megkerült Milvus aegyptius példány a fiatalokat jellemző szarufekete csőrrel bír, amennyiben ugyanis a színes (sárga) csőr épúgy, mint a Milvus regalis és Haliaetus albicillánál: csakis az idősebb (valószínűleg 4—5 éves) egyedek sajátja. Ennek a körülmény-nek tulajdonítható talán, hogy a kánya mediterrán alak-jának hazánkban való előfordulása már régebben is nem konstatáltatott, illetőleg hogy oly hosszú ideig észrevétlen maradhatott a hazai madarászok előtt, a miben egyébiránt közvetett része van a madaras könyvek hibás, sőt rész-ben megtévesztő leírásainak is, a mennyiben a mediterrán különbözetnél egyedül döntő faji jegyül minden korra nézve a sárga csórt állapítván meg s egyéb faji jelleget ki nem mutatván: e kányaformára nézve maig tévedésbe hagyták a madarászokat. Pedig — mint említém — a *színes csőr nem egyéb korjegynél*; miért is abszolút értéket nem lehet neki tulajdonítani, minthogy a fiatalok-nál, de sőt — mint vizsgálataim során kiderült — a közép életkoruaknál is hiányzik.

Persze a színes csőrű öreg madarak aligha felismeretlenül maradtak volna a szakember kezében; de az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy csak fiatal egyének (tehát még nem sárga csőrűek) szok-tak hozzánk tévedni — s ehhez hozzá tehetjük még, hogy a leg-nagyobb valószínűséggel a Balkán-ból kapjuk őket — és igen lehet-séges emellett még az is, hogy

Áprilisban.

— A »Természet« eredeti tárczája. —

Remegő csillagfény ezüstsugarival beszórt, rigófütty, madárdal, szellőstuttogás poézis-ben andalgó, ibolyaillatban kéjelgő tavaszi éjek, mily kedvesek, mily bájosak vagytok ti a bérczvilág fenséges tájain! — Mint fogságból szabadult rabmadár, mint visszafojtott sóhaj fájó szív elszabadult fohászában: úgy vágyódom éltető elemetekbe elme-rülni a lelkeimmel, — vágylak köszönteni benneteket erdők, völ-gyek, bérczek a lelkesedés őszinte, szeretetteljes üdvözlétével, egy mély fohással, melyben minden érzelmem egyesül.

A szalonkahúzás már kissé megszokott dolog. A kiapad-hatatlan vadászszenvedély érdekesebb élvezet után vágyik; vágyai a vadon titkaiba ragadják; vágyik abba a boldog olympusba vetni egy pillantást, hol a szabad szerelem szárnyas lovagjai vívják szerelmi tornáikat azért a babérért, melyet a szerető szív kínál jutalmul. Lent a völgy ölén, a kies berekben, hol szelidebb a szellő fuvalma, sem a pacsirta, sem a kerti éneklők még nem is álmodnak szerelemről, — fűnn a magas hegyekben, a fenyvesek

Magyarország déli és illetve délkeleti, sőt délnyugati részein is alig lehet valami felette unikumszerű előfordulása a kánya ezen érdekes éghajlatos különbözetének. Persze az, hogy nálunk telepedési, tehát költési esetek is fordulnának elő, — ha lehetséges is, de nem igen való-színű; bizonyosabb az, hogy egyes példányok a közön-séges berki kánya vonulató csapataihoz szegődve, vagy véletlenül közibéjük keveredve jutottak s jutnak el (való-színűleg a jövőben is) hozzánk. És itt figyelembe veendő, hogy az eredeti palearktikus faj a keleti alakkal annak hazájában együtt él, seregeseen együtt jár — de nem csak, hanem biológiai viszonyaikban sem térnek el egy-mástól; alaktani viszonyaik is ugyanazok.

Mind a két alak fiataljainál a fej és nyak igen dús, felette tömött, sűrű és némileg merev tollazattal van borítva, miáltal a fej nagyobb, a homlok szélesebbnek tűnik fel, mint a teljesen kifejtett tipikus formáknál, a melyeknél éppen a fej keskeny, hosszukás, igen hegyes végű tollakból álló, majdnem csüngő tollazata a jellemző a testhez mérten aránylag kis fejjel együtt. Egyébiránt pedig a külsőt illetőleg, a keleti különbözet fiataljainál igen meglepően hatnak a kinőtt (tipikus) egyénekétől föltűnően eltérő élénk színeik, illetve színrajzaik s egyéb díszítményeik (hosszú csíkok, pettyek stb.) s felületesebb szemlénél e körülmény folytán oly benyomást tesznek, mintha talán két különböző alak közt létrejött hibridekkel volna dolgunk, avagy mintha valóságban se a Milvus ater, se a Milvus aegyptius formakörébe beilleszthetők nem volnának. — És valóban, inkább csak a mustrázat — kiválóan pedig a fark mustrázata — világosít fel bennünket egyáltalában még arról is, hogy tulajdonképen valami Milvus-félével van dolgunk. Ennek a benyomásnak a hatása alatt eleinte (míg a két alak formakörét tüzetesebb tanulmány tárgyává nem tettem) erősen gyanakodtam is, hogy a két példány-ban megkerült új kánya-forma nem-e egy oly sorozathoz tartozik, a mely talán a tipikus palearktikus alakot a balkán délszaki formák láncolatában (?) a mediterrán típusal köti össze? Egyáltalában nekem úgy tetszett, mintha ezen új formánál a mediterrán típus karaktere átmene-

alján, hol minden rideg, kihaltnak látszik a világ — ott, a mohapamlagon, javában szól a szerelmi dal, szól a nyírfajdkakas harci riadója.

Fölfelé vezet kanyargós utunk és sokáig tart, míg a benőtt, járatlan erdei ösvényeken az igazi hegységbe jutunk. Kellemes tavaszi időnk van. Az előttünk elterülő vágások marasztalólag mosolyognak felénk, mintha csak azt súgnák, hogy a »hosszú-csőrűek« még itt vannak...

Alkonyodik. A hűvös szellő enyelegve játszik az összehordott lombbal, felkapja egy részét s viszi, hogy a közeli vízmosásba újból letegye. Sziszegve zörren meg körülöttünk a száraz avar. Csendes, holdvilágos este lesz, fejünk felett ezer csillag ragyog. A feketerigó pittyegése is megszűnik, olomba merül az egész madársereg. Az erdei bagoly nesztelen azon ki taodvából, hol — kerülve a nappalt — butául gunnyasztja át a napot; most egyszerre megszólal s barátságatlan hangjával felriasztja álmából az égerfabokorban pihenő veresbegyet.

Az utolsó szalonka éppen most röppent el, — nyílsebesen, szóltanul szállt, bizonyára más vidékre költözött. Ezzel a szalonkales mára véget ért. Néma lett a táj. Az esti húzás meg-lehetős eredményes volt, három hosszúcsőrű lógott megviselt, kopott tarisznyáinkról. — Az esti szalonkalesen való részvétel

tileg se jutna minden tekintetben (egyáltalában kellő élességgel) kifejezésre. És tényleg talán úgy is van. De az is igaz emellett, hogy a mi eredeti típusunknak is megvan a maga saját külön, ha nem is igen éles eltérések által jellemzett sorozata; de ebbe a *Milvus aegyptius* fiatalkori formái kevésbé találnak bele, sőt meglehetősen önálló jellemzetességgel e keretből kiváló, saját formakört képeznek; mely körülmény avatott determináló képesség mellett kell, hogy azonnal szembe tűnjék a sárga csőr jelen nem léte esetében is, mert ugyanis a színi fejlődés sokkal magasabb fokát mutatják, de sőt mert bizonyos (ámbr nem lényeges) morfológiai különbségek mégis csak merülnek fel emellett. Ellenben mind a két törzs tipikus alakjai nagyon közel állnak egymáshoz, habár a mi eredeti típusunk fiatal formái amahhoz csak halványan feltűnő átmeneti (illetve kapcsolatos) viszonyban állnak (helyesebben inkább közelítenek) is. Általában a mi berki kányánk fiataljai minden tekintetben szegényesebb színkésségekkel, azaz színrajzokban (tarkításaikban) kevésbé gazdag habitusú bíró halvány másai csak a feltűnően élénk színrajzokkal (hosszú csíkok, vonások, foltok, pettyek) szinte bizarrul elárasztott *Milvus aegyptius* fiataljainak, melyeknél a színi fejlődés menete (a tipikus formáig) is egészen más (sokkal magasabb fokon áll), változatosabb; — míg a mi lokális fajunknál komorabb színezetéhez képest megfelelően egyhangú. Ugyancsak a palearktikus törzset illetőleg — a mi formáik sorozatszerűségét illeti, az kétféle színnek: a vörösnek és barnának (illetve a színesnek és mély színűnek) a keretében variál, e színeknek egymással változó (többé-kevésbé intenzív kinyomatokban fellépő) felülkerekedései folytán majd az élénkebb, majd pedig az igen komor színfokokozatok, sőt néha együttesen mindkettőnek az árnyalatai által uraltatva; — ellenben a mediterrán törzsnél az igen élénk (virító), illetve világos színek (de állandóan mindig a korhoz kötötten [átmenetileg]) alkotnak változatosságot; míg az eredeti típus keretén belül eltérések nem tűnnek fel, holott az ősi törzsnél éppen a tipikus keret formakörében — bár ugyan lényegtelenebb ingadozások tolytán — állapíthatók meg sorozatok.

Ezen csekély kitérés előrebocsájtása után még egy rövid megjegyzést óhajtván tenni a városligetben megkerült kánya-példány lelőhelyére vonatkozólag, éppen ezen előfordulási helynek valószínűleg indoklásául azt kell felhoznom, hogy az teljesen a »faj« biológiai viszonyaiból folyó — a mi fajunkétól eltérő — fajlagos szokásának felel meg. A *Milvus aegyptius* ugyanis életfentartásában általában minden életkörülményeiben különbözik a mi berki kányánktól, a mennyiben rendeltetéséhez képest hazájában (az ebek és keselyűkkel együtt) mintegy az egészség-örök szerepét van hivatva betölteni, ezen működése folytán szorososan az ember közelére utaltatván. Tehát minden bizonnyal ebben a körülményben találja indoklását, hogy utóbb megkerült indigénánk oly nagy és zajos város területének, mint a minő a mi Budapestünké, úgyszólván a közepén került elő; s hogy nem igen találhatta bele magát új helyzetébe — a már valószínűleg némileg megszokott keleti »köztisztasági« viszonyok hiányában is egyrészt, — s ennek következtében hihetőleg csak küzdelmek közt tarthatta fenn magát a lét erős problémái közepette: erre utal egy megcáfolhatlan külső jelenség, mely *farktollainak szögben haladó kopásai-ban nyilvánul*, melyek nem lövés nyomai, inkább az u. n. *éhsávok* benyomását keltik, minőkkel fogságban nagyon kiéhezett sólymok, héják, sasoknál stb. gyakran találkozunk. Megjegyzem még, hogy a nem a legjobb kondícióban levő madárban némi papirdarabok, lóhullaték s effélék kívül, más tápláléknak nyoma se volt.

Ezek után rátérve indigénánk közelebbi ismertetésére — mielőtt az én példányomról tüzetesebben szólnék, összehasonlítás okából dr. Madarász Gyula leírását kell előre bocsájtanom, melyet ő a budai hegyekben megkerült *Milvus aegyptius* példányról a Természetráji füzetekben közzé tett.

Reprodukció: »Az 1882. évi augusztus hó 10-én a budai hegységben elejtett példány fiatalkori tollazatban van, leírása a következő: A csőr felső kávája és az alsó fele fekete, a viaszhátya és az alsó áll fele sárga. A fej, nyakszirt és nyak fakószínű, gesztenyebarna hosszávokkal, a tollak nyele fekete, szélők pedig gesztenyebarna.

ilyenkor már inkább a megpihenésre szánt rövid idő okos felhasználása volt. Utunkat, mely egy meglehetősen meredek és kissé kopasz dombháton vezetett, tovább folytattuk. Fent a tetőn a tisztás sarkában, egy bokor mellett, mozgó sötét pont tűnt szemünk elé. Tisztán kivenni nem lehetett, mert a hold éppen a báránnyelők közt bujkált; a lábaserdőből jövő dübörgés azonban azt sejtette velünk, hogy őzvak volt, mely molyhos koronáját próbálta tisztítani a galagonya ágain.

Éppen esti kilencz óra volt, mikor a vadászlakhoz értünk, melyet, — akárcsak a szív az első szerelemnek titkát, — úgy keblökbe zárták a sutgó fenyvesek.

Az ajtón bemenve, szótlanul, némán fogadtak a hideg falak. A nyírfakéregből és borókatöredékből gerjesztett tűz eleintén nagyon kelletlenül éledt, visszaverte a füst; nemsokára azonban barátságosabb lesz a levegő s szinte ránk özönlik az elveresedett pléhkályha melege.

Szemeinkre mihamar álom jön; mily édes a természetes fenyőgalyból való vadászpamlagon az első álom! De azután szakadozott a többi nyugalom.

Reggeli három óra lesz. A jobbadán átvirrasztott éjszaka után útnak indulunk s a deres avaron óvatosan lépkedünk; csendes, néma utunkon csupán a holdsugár kísér tova. Végre felismerhető lesz előttünk egy borókabokor: a leshely. Reményteljes gondolatok közt foglalunk benne helyet. Fegyverünket

gondosan támasztjuk kezünk ügyébe egy kiálló száraz kopacshoz.

Vadászkabátunk alól kimaradt térdeinket hűvösen nyalogatja a sziszegve-zörögve ébredő hajnali szél. A szárazon csörgő cserjés felett néhány szalonka hűz, csipogásukra fölrezenünk önfeléd mélézésünkéből; majd ki-kikandikálunk a lörésen az előttünk elterülő gyepesre, hol semmi sem mozdul és némán pihennek a mohába burkolt fekete kővek az elhagyatott szénpad felett.

A koronként megújuló hajnali szellő sutgóásába mintha egyszerre valami különös hang vegyülne bele, mely villamszikraként érinti idegeinket. Nemsokára ismétlődik a hang, mit jobban felénk hoz a fuvalom.

Most már bizton kivesszük, hogy hol és mi...

Testünkön ismét végigfut valami, magunk sem tudjuk mi, de már nem fázunk. A hang egyre közelg felénk s ime, leshelyünk közelébe leszáll óhajtott madarunk és a sűrű bozótkban csuhúkolni kezd...

Még semmit se látni, csak a fülbemászó hang sejteti velünk, hol van a bérczek örök Adónisa: a nyírfajd-kakas...

A vén kakas dörögése maga köré gyűjti a jérczesereget. Óvatosan nyujtják előre kíváncsi fejüket s keresve-keresnek a sötétben, ügyelve minden neszre. Rendetlen tollazatuk szerte-

A fültáj s a szemén átvonuló rész sötétén elmosódott; a torok fehér, az egyes tollak széles fekete nyelűek. Fölül sötétbarna, az egyes tollak végei vörhenyes barnák és a legvégükön világos fakó színbe mennek át, hasonlóan van a földszínű barna felső szárnytakaró tollaknál. Az evezőtollak feketék, csúcsok fakó folttal jelölt. A begy, mell és has színe kissé sötétebb, mint a fejé, az egyes tollak fekete nyéllel s földbarna színnel szélesen szegélyezettek. A fark alsó takarói vörhenyesbarnák. A fark fölül barna, vörhenyes árnyalattal és sötétbarna külső szegélylyel, azonfelül 8—10 körülbelül 2_m keresztávval; alul hamvaszürke, barnás külső szegélyekkel s elmosódott keresztávokkal. A farktollak csúcsa felül szélesen, alul keskenyen, fakószínűben végződik, a nyél felül feketés, alul hamvaszürke. A csüdek és ujjak sárgák.

Ez a leírás az én példányommal majdnem a legaprólékosabb részletekig talál; lényegtelen különbség csakis a némileg talán mégis élénkebb színrajzok (hosszú csíkok stb.) dúsabb elosztásában s helyenként való nagyobb helyi terjedelmében mutatkozik. Szóval az én példányom ruházata — mint már említém — talán egy kissé kevésbé gazdagon kifestett, azaz ugyanazon élénk színekben szegényesebb. Különbözik külképe (melyet a fentebbi leírás kimerítő és találó voltánál fogva csak vázlatosan ismeretek) a következő:

I. Jellemző jegyei: Csőrének felső kávája és az alsó fele fekete, a viaszhártya és az alsó áll fele sárga. Az orrlyukak tágak, inkább hosszal gömbölyűek (elliptikus alakúak). Külső ujja csak kevéssel hosszabb, mint a mellső; középujja sokkal hosszabb, mint a csüd fedetlen része. Feje, nyaka s alsó és felső testrésze felette gazdagon csikolt és élénkszerű szegélyekkel díszített. Az arcz (a fültáj s a szemeken átvonuló rész) sötétén elmosódott. A kis és nagy szárnyfedő-tollak gazdag és egymáshoz közel fekvő élénk színtarkázatai a szárnyak nyugasztott állapotában (mindkét felől) majdnem egyalakú, nagy, élénk színű oldalfoltá idomulnak. A vezértollak (nagy evezők) keskeny, a többi összes evezőtollak nagyobb alakú szegélylyel (illetve csücsfolttal) bírnak. A farktollak csúcsa felül szélesen, alul keskenyen fakószínűben végződik. A farkszalagok intenzívén tunnek elő. Az összevont fark csak igen kevéssé kimetszett. A kifeszített szárny másod- és harmadrendű evezőin alul körülbelül 5—6 elmosódott átfutó szalag van.

{ 1-ső evezője (vezértolla) valamivel rövidebb a 7.-nél, a 2. hosszabb mint a 6., a 3. és 4. egymáshoz igen közel áll, de a 3. mégis hosszabb s ez a leghosszabb: az 5. igen közel áll a 4-ikhez. Az 1—5. belfoszlánya szög alakúan kimetszett, a 2—5. külfoszlánya ívszerűen keskenyült (kimetszett v. szűkített), a 6. csücsének kül- és belfoszlányán kissé keskenyült (nincs beöblösödése ugyan, de nem is épszerű) Az 1-ső lebel belső kimetszése nem búvik ki a szárnyfedő-tollak alól.

II. Leírása. Feje és nyaka tompa csücsben végződő, majdnem pikkelyszerű, igen sűrű, jól lapuló (nem laza) tollazattal borított. Ilyen, úgyszólván aprós tollak fedik nyakát és hátát is. A hát s felső szárnyfedők szintén rövid, sűrű (részben ugyancsak majdnem pikkelyszerű), tompa csücsben végződő tollakból állnak. Másod- és harmadrendű szárnyfedői aprók. A farkszalagok mély színűek, a kiterjesztett farkon rendes keresztzalagokat képeznek. Farka kiterjesztett helyzetben egyenesen elmesztett formát mutat. Másodrendű evezői sötétebb alapszínűek, szalag kevesebb, szélesebb.

{ Fej, nyakszirt és torok fehéresbe hajló fakóbarna (sárgás), fehéres fuvallommal; az arcz (a fültáj és a szemén átvonuló rész) sötétén elmosódott. Az egész testalj és felrész élénk fakóbarna (illetve sárgás) hosszávokkal (csikokkal), pettyekkel s gerinczvonásokkal igen dúsán díszített; a szárnyfedők fakó és vörhenyes szegélyekkel, csikokkal. A felső testrészt feketebarna, az alsó vörhenyes alapszínű; a gatyák világosabbak. A nagy evezők (vezértollak) mély feketék, keskeny fakó csücsszegélylyel, a másodrendűek nagyobb csücsfolttal. A szárnyalj sötétszínű, némileg szürkés; a fark fölül barna, vörhenyes árnyalattal (illetve mély rozsdabarna) és sötétbarna külső szegélylyel, azonfelül 8—10 keresztávval. A farktollak csúcsa fölül szélesen, alul keskenyen, fakószínűben végződik. A csüdek és ujjak sárgák.

Az evezőtollak skáláját — vagyis hosszúsági viszonyait és kimetszéseit illetőleg — hasonlólag mint a berki kánya fiataljainál, a Milvus aegyptius első éveseinél is egyenként ingadozások, eltérések lépnek fel; legalább két hazai példányunk összehasonlításánál ez a körülmény tűnt ki. Ennélfogva a vezértollak (nagy evezők) hosszára és kimetszéseire, mint karakterjegyekre, súlyt fektetni nem lehet, sőt mivel a berki kányánál is hasonló körül-

széjjel áll — felberzenkedve tipegnek. Az enyhe levegő kellemesen érinti reggeli pongyolájukban, — valószínűleg dévajkodásra hajlandóbbakká lesznek. Kora reggel lágyabb, forróbb a szerelem.

A tapasztalt szerelmi harcos a gerjedelem hevében megíjult szívvel s a férfúi büszkeség minden jellegét magában érző nemes érzelmek kíséretében udvarol. Valósággal örült szerelmi tánczot jár a régi színhelyen. Sűrűn csuhúkol, bukfcenczet hány, magasra szökik és győzelmi mámorban hempereg.

Kelében az érzékiesség világa dúl. Kibontott farktollaival hódítani kíván; földre eresztett szárnyaival ölelni akar... Ha vörös szemöldökeit összerántva, hamisan kacint: akkor szeretni... forrón szeretni óhajt

Az ébredő nap szúrós szálakban veti ránk aransugarait. Elérkezik az idő, hogy fegyverünket óvatosan felemelve, célba vegyük a szerelmi hőst.

A délczeg úr mit sem sejtve tetszeleg, hódít és udvarol; épen most készül megosztani forró szerelmét a dévajkodásra képes jérczével...

Dördül a lövés!

Az aranszabadság szülte boldog meglegedés és a szerelem igaz tüzetől még az imént lángoló szív nem dobog többé!

Kiapadhatatlan szerelem közepette s kielégíthetlen vágyainak magaslatán meghal a szép madár, a madarak valódi Adónisza — a vén nyir-fajd-kakas.

Néma marad a hely. Nem szól rajt' e tavaszon a szerelmi dal. Gyászol a duenák serege.

Kolbenheyer.

mény áll fönn: a két alak közt megkülönböztető jegyekül se szolgálhatnak.

Dr. Madarász Gyula barátom *Milvus aegyptius* példányánál a nagy evezők hosszúság tekintetében egymással a következőkép aránylanak: az 1-ső hosszabb mint a 6. és sokkal hosszabb a 7.-nél; a 2. hosszabb mint az 5.; a 3. a leghosszabb, de a 4. majdnem talál vele; az 5. sokkal rövidebb a 3-nál (a kifejlett madaraknál nem sokkal rövidebb). Az 1—4-ik a belső, a 2—4-ik a külső szegélyén is kimetszett.

A fejlődöttebb (két éves) egyéneknél úgy a mi lokális fajunknál, mint a *Milvus aegyptius* egyedéinél is, a vezértollak hosszúsági arányai és kimetszései a tipikus alakokéhoz hasonlóak (azonosak) és e tekintetben a kétféle típus közt sincs különbség, a mi fajilag egymáshoz való közelállásuknak egyik kétségtelen bizonyítéka.

Az a körülmény, hogy a tipikus *Milvus aegyptius*-nál az 5. lebel belső kimetszése éleesebb, míg a *Milvus ater*-nél inkább csak az elkeskenyülés formájával bír, legfeljebb csak mint másod- vagy harmadrendű, tehát nem abszolút becsű jegy jöhet csak tekintetbe, a melyre ennél fogva mint megkülönböztetési, illetve faji-bélyegre (?) sokat építeni nem lehet s miután állandóságot se igen lehet tulajdonítani neki, a karakterjegyek közül kiesik, vagy legalább is mint ilyen, igen kétes értéket képvisel. Egyébiránt a két kánya tipikus formáinak nagy evezőit hosszúsági arányok tekintetében összehasonlítva, semmi különbséget sem találni köztük; a vezértollak kimetszései és számára nézve se merül fel eltérés, sőt még a vezértollak hosszúságában mutatkozó — bár jelentéktelen — eltérések, ingadozások is ugyanazok (egyiknél úgy mint a másiknál).

A *Milvus aegyptius* fiataljaival való összehasonlítás céljából tetemes számú fiatal *Milvus ater*-t vizsgálván meg, valamint ugyancsak evégből újabban *Cerva Frigyes* úr gyűjtéséből (a Csepel-szigetről) származó pelyhes fiatalokat dr. Madarász Gyula barátom, valamint én is teljes kifejlődésükig felnevelvén (miután az ornithológiai szakirodalomban — a mi szinte hihetetlenül hangzik talán — a mi közönséges fajunk fiataljainak pontos, teljesen hű leírását sehol felfedezni nem tudtuk és a legtekintélyesebb madártani művekben is csak felületességekkel találkoztunk e tekintetben, nemkülönben és még nagyobb mérvben a *Milvus aegyptius*-t illetőleg is) — azon hely-

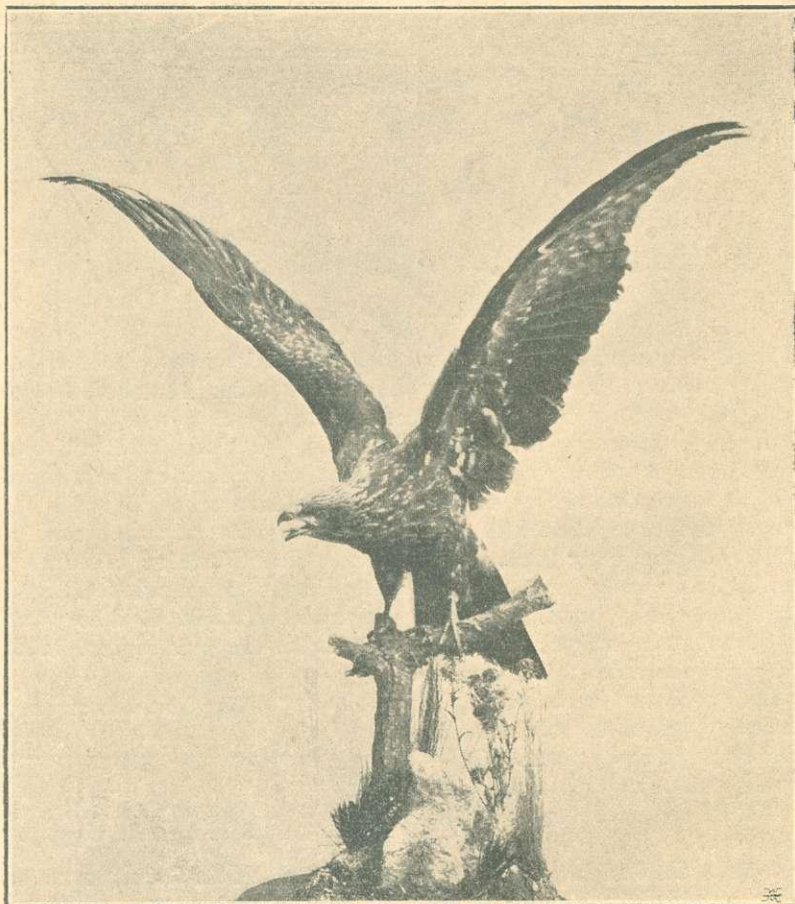
zetben vagyok, hogy a mi berki kányánk fiatal formáinak kimerítő pontos leírását adhatom az alábbiakban:

A *Milvus ater* (berki kánya) fiataljainak tollszínezete. Hím és nőstény némileg csak nagyság tekintetében (erőteljességre nézve) különbözik egymástól: a ♂ kisebb, a ♀ valamivel nagyobb; méreteik is ekként aránylanak. Alapszínük meglehetősen komor jellegű, sötét, de nem egyöntetűen ugyanazon színárnyalatú, inkább szennyes. Közelebről: Felső testrészüik sötét, feketés zománczszal; alrészük világos kávébarna alapszínű. Főül-alul gazdagon foltozottak, sávozottak és pettyezetek. Különleg fejük és nyakuk világos barnasárgával gazdagon csikolt, úgy hogy ennek folytán felületesebb megtekintésre a fej és nyak majdnem egyszínűnek látszik. A nyaktörzs és hát széles, ékbefutó tollai barnasárga csúc-

foltosak; ugyanezen tollak középrésze feketés alapszínű. Különben az egész habitust (felrész) keskeny barnasárga körrajzok (csúcshozágélek), melyek alább szélesebbek, díszítik. Az összes (feketés tollgerinczszal ellátott) szárnyfedők, élénkebb színű széles barnasárga szegélyei és csúcshozágélek gazdag, sűrű elhelyezések folytán egy, majdnem egyöntetű nagy színes oldalfolt képletében egyesülnek (hasonlólag mint a *Milvus aegyptius*-nál, csak hogy ennél ez a nagy oldalfolt még élénkebben [erősen sárgás színben] tűnik elő). A **nagy evezők** (vezértollak) keskeny, színes csúcshozágélelyel **nem bírnak**, a többiek azonban csúcshozágélek. Egyéb tekintetben a fiatalok az élelmedettebb korúakkal mindenben meg-egyeznek.

Már most ha a *Milvus aegyptius* és a mi berki kányánk fiataljait összehasonlítjuk, színezet tekintetében

valami nagy és feltűnőbb különbséget alig találunk köztük; mindössze is csak azt konstatálhatjuk, hogy a *Milvus aegyptius* **színesebb**, intenzíven sárgás motívumokban gazdagabb és színrajzok (csikok, sávok, szegélyek, foltok) tekintetében sokkal inkább kitarkázott, kiszínezett alak, mint amaz; továbbá, hogy a *Milvus aegyptius* fiataljainak fején és nyakán mutatkozó **tehéres fuvalom** a mi berki kányánk fiataljainál **abszolúte hiányzik**. Mindezek azonban szintén csak másod- harmadrendű jegyek értékével bírnak. De van ezenkívül a *Milvus aegyptius* fiataljainak még egy oly jellemző ismertető bélyegök is, a melyre minden körülmények közt biztosan támaszkodhatni s ez az, hogy míg a *Milvus ater* fiatal és kinőtt egyedéinél nagy evezőiken (vagyis vezértollaikon) csúcshozágé-

A budapesti városligetben megkerült *Milvus aegyptius* példány.

nem fordul elő, addig a fiatal *Milvus aegyptius*oknál ez a jegy (néha csücsfoltok alakjában is) biztos, állandó karakterbélyeget képez egész fejlődésük menetén át ezen folyamat befejeztéig; a vénéknél azonban hiányzik s ezt a jegyet akkor már a sárgacsőr, a vénség téveszthetetlen korjegye, váltja föl. Egyébiránt hogy a *Milvus aegyptius* a nagy hasonlóság daczára is a színfejlődés magasabb fokán áll a mi berki kányánknál — bizonyítja az is, hogy kor szerint többféle, egymástól meglehetősen elütő tollszínváltozáson megy keresztül, míg színezetével a tipikus alak formakörébe jut s ez körülbelül negyedik életévében történik. Ezen ruházatok közül a fiatal- és másodéveskori különleg teljesen önálló, habár egymástól eltérők; a harmadik évi (illetve középeletkori) már átmeneti jellegű a tipikus színezethez s csak a negyedik évében éri el az egyed fejlődésének tetőpontját — annak tökéletes befejezését illetőleg, melyhez azonban e korban még a csőr kiszínesedése nem mindenkor járul. Általában kétségtelennek látszik, hogy a sárga csőr csakis az aggkor sajátja, mint a *Milvus regalis*nál, melylyel színfejlődés tekintetében is — habár egészen más színeket ölt is az — sokban megegyez, vagyis körülbelül ugyanazon

fokozatokon halad érdekes indigénánk. A berki kánya gyorsabban ölti föl tipikus ruházatát, úgy, hogy a fiatalkori gúnyából közvetlenül mindjárt egy elégyes (átmeneti) forma következik, bágyadt, kopottas, minden élénkség nélkül való (elmosódott, színtelen) rajzolatokkal, azonban karakterisztikus formában fejlődni kezdő fej- és nyaktollakkal, melyeknek jellemző feketés, illetve sötét gerince (tollszára) is megvan már; csakhogy a fejet épen oly vörösbarna fuvalom futja be, minő a tipikus *Milvus aegyptius*-ét. E korban tehát az összetéveszthetőségig hasonlít a keleti törzs kinőtt alakjaihoz. Jövő vedléskor azonban a világos-szürkés fuvalom, mely e fajnál oly jellemző (illetőleg a világos-szürke fej), már jelentkezni kezd egész fejtollzatán és fej- és nyaktollai igen kihygyesednek, — szóval tipikus ruházatát ölti magára és időhaladtával feje mindinkább kivilágosodik (világos-szürkére, majd fehéresre változik által) és időjártával úgy néznek ki egyedei, mintha többé-kevésbbé megöszültek volna; a fekete tollgerinczek azonban akkor is jellemzők, valaminthogy jellemzők a *Milvus aegyptius*nál is, csakhogy ennél a fej vörösbarna alapszíne megmarad.
(Vége következik.)

A madártojások okszerü gyűjtéséről.

Irta: Dr. Lovassy Sándor.

Daczol még egy darabig télapó rossz kedvében; de lassanként mégis csak eláll a hideg lélegzete neki. A dermedet elveti hó- és jégköpenyét s a sziporkázó szilánkok ragyogása fényes sugárkévékkel ölelkezve vész el a napfény hévségében, mely felolvasztja a földi dermedést. Egy darabig foly még a küzdelem ugyan, de rövid időn ki lesz küzdve a győzelem.

Február közepével rendesen már nagyot fordul a világ: a kemény tél a végét járja. Az ekkortájt kellemesen előtörő napsugarak ereje legyőzi azt a reakciózt, a minek a tél fagyos leheletében van a legmarkánsabb kifejezése. Ha akad is később egy-egy visszaesés, a melylyel a bucsuzó fagyosság pillant vissza szigorú arczatával, az már csak rövid időre terjedő, múló tünet. Bárha február vége felé még nincs is itt a kikelet s a szellők nem hordják szárnyaikon a fakadó rügyek édes zamatját, mégis ébred minden; a februári verőfény feltartóztathatatlanul megmozdít mindent a nagy természetben, a mi csak él. Új életre kél a madárvilág is s megindul annak tavaszi nagy mozgalma, a vonulás. Készül, siet, a benne rejlő őszton sarkalása folytán, minden faj a maga valódi otthonába, oda, a hol költeni szokott. S az otthonban a madár első működése a fészkelés nagy munkája felé irányul.

Minthogy a nálunk fészkelő madárfajok egy része állandó, azaz télen-nyáron nálunk tartózkodik, másrészt kóborló, azaz hazánknak csak más vidékeit keresi fel, pl. a hegyvidéki kőszáli sas (*Aquila chrysaetus* L.), a tenyvesekben lakó czinkék, királykák (*Regulus*) telente az Alföldön is kóborolnak, a honnan aránylag könnyű szerivel visszatérhetnek fészkelő otthonukba; a legtöbb fészkelőnk azonban *költőzködő* s minthogy ezek a nagy útra nem egy időtájban indulnak s így nem is egy idő-

ben érkeznek vissza, ebből az következik, hogy *különböző madárfajaink fészkelése sem eshetik ugyanazon időtájra.*

A kiterjedt nádasainkban bőven fészkelő vadlúd (*Anser cinereus* Mey) már februárban rakja le tojásait; a faodvakban fészkelő erdei bagoly (*Syrnium aluco* L.) s még több más ragadozó madár, a nedves legelőkön fészkelő bibicz (*Vanellus cristatus* M. W.), a nálunk különben elég kevés számmal fészkelő holló (*Corvus corax* L.) márcziusban tojik, úgy hogy abban az esetben, a mikor husvét későre esik, igaza lehet az ismeretes népdalnak, hogy:

Nagy pénteken mossa holló a fiát...

A fajok nagy zöme azonban áprilisban költ, akkor, a mikor:

»Megenyhült a lég, vidul a határ
S te újra itt vagy, jó gólyamadár!« (Tompá).

A fülemüle-félék, poszáták s általában a rovarévé éneklők, a melyek nagyobbára április vége felé érkeznek haza: májusban, a kaba-sólyom (*Falco subbuteo* L.) meg épen júniusban rakják le tojásaikat.

Némely madárfaj évente kétszer, sőt többször is (vadgalambok, verebek) költ; a második költés tojásai június-júliusban, sőt augusztus elején is találhatóak.

Ezen időn túl nincs többé tojás, csak fiatalok még egy ideig; szeptembertől pedig elmondhatjuk Petőfivel:

Üres már a fecskéfészek
Itt az eszterhéj alatt,
Üres már a gólyafészek
Tetejében a kéménynek...

de üres általában minden madárfészek, kivéve az egyetlen keresztcsőrét (*Loxia curvirostra* L.), a melynek a tojásai már deczemberben találhatóak, amennyiben fenyvesünk e madara akkor fészkel, mikor a nálunk csaknem kizárólagos táplálékát képező magvai a lúczfenyőnek

(*Abies excelsa*) megérték s a tobozokból még nem hullottak ki (október—márczius).

Mindezekből láthatjuk, hogy *madártojásokat hazánkban deczembertől augusztus elejéig lehet gyűjteni, az ideje azonban április közepétől június közepéig tart.*

A madarak fészkei a legkülönbözőbb helyeken találhatók s e helyeket egyrésztől a madár-faj természetete, másrésztől, noha csekélyebb mértékben, az adott körülmények szabják meg.

Egyes fajok a nagy, összefüggő erdők magas fáin fészkelnek (a ragadozó madarak nagyobb része, holló, szürke varju); mások kis terjedelmű erdőket keresnek fel e célból, a honnét a nyílt rónákra, a mely az ilyeneknek zsákmányoló-területük, könnyű szerivel kijárhatnak; így az alföldi »kerekerdők«-ben a vörös kánya (*Milvus regalis* Vieill.) és a vércsék:

A csárdánál törpe nyárfaerdő
Sárgul a királydinnyés homokban;
Oda fészkel a visító vérese,
Gyermekektől nem háborgatottan... (Petőfi).

A legtöbb éneklő madár ligetes helyeken fészkel, legyen ez a ligetes rész nagyobb területű sarjerdő, avagy kisebb park:

Szép az erdő, mikor minden bokor zöld,
Mikor minden dalos madár benne költ... (Népdal).

Ugyanitt a galamb-félék is:

Csörgő patakoknak sűrű bokra közül
Nézem a gerliczét s a vadgalambokat,
Aztán bejárom a meredek hegyoldalt.
A csöndes erdőtáj hűs árnyékba fogad. (Tompá).

De ily ligetekben sem fészkel minden faj egyaránt. A száraz talajú — futóhomokra telepített — ligetes helyeken pl. hiába keresnők a fülemüle (*Lusciola*), rigók s általában mindazon madarak fészkei, a mely madarak táplálékukat, a bokrok alatt levő nedves avar felforgatásával, a földön keresik; száraz talaj még szárazabb földszínén nincs elegendő rovarvilág azok megélhetésére.

A nyílt mezőknek is megvan a maga fészkelő madárvilága; a repczetáblákon s azok közelében a tűzok, a nem száraz talajú kaszálókon a haris, a zöld vetésben a pacsirta, sármány, sordély, fogoly, fűrj, mind a magas növényzet védelme alatt fészkel:

Hármat tojt már a fűrjecske,
Fűrj, fűrj, rendembe... (Népdal).

Van az alacsony növényzetű legelőnek is saját külön költő madár-világa; a leglátogatottabb legelőn ott fészkel a búbos pacsirta (*Alauda cristata* L.) valamely kóró tövében; kizárólag ily helyeken költ a pipis (*Anthus*) egyik faja is.

Még gazdagabbak fészkekben a rétségek és vizes helyek, a minő területek a lecsapolások és kiszáritások következtében egyre kevesbednek s így az ily helyeken fészkelő fajok itt szinte összeszorulnak. A rengeteg nádasokban a gémek, kanalasok, ibiszek, vadludak ütnek tanyát, víztükrös-gyékényes-sásos részeken a szárcsák, vöcsökfajok és vadréczkék:

Káka tövén költ a rucza... (Losonczy).

A nádasok és vizes helyek rendszerint szomszédosak; ily helyeken tehát a fajbőségen kívül a fészkek nagy sokasága is jellemző:

Fölkereste fészkit a réti madárnak,
Szárca-, vadruczának, bibicznek, sirálynak,
Házukat feltörte és kifosztogatta,
Tarka tojásikkal éhét elaltatta... (»Toldy« IV.)

A bibicz a rétség szegélyét képező legelőkön fészkel, míg a sirályfélék csak ott, a hol sok a víztükrő, mert ezek nagyobbára a vizen úszó gazra rakják tojásaikat.

Vízparti lyukakban fészkel a parti fecske (*Hirundo riparia* L.) és a remekszép tollazatú jégmadár (*Alcedo ispida* L.)

Az emberi lakásoknak is vannak jellemző fészkelő madarai, már a népdal szerint is:

Eresz alatt fészkel a fecske...

bár csak a fehérhasú házi fecske (*Chelidon urbica* L.), mert a füstí fecske (*Hirundo rustica* L.) az épületek *belsejében*, gerendákon, szarufákon, hideg kéményekben fészkel. A házi veréb (*Passer domesticus* L.), ha csak szerét teheti, felhasznál fészkelő helyül minden alkalmas nyílást; a kerti füstfarkúak (*Ruticilla phoenicurus* L.) szép kék tojásait nem egyszer találjuk az eresz alatt üresen álló galambdúcban. A gólya az Alföldön a legnagyobb részben háztetőn és kéményen fészkel:

S komoran nézett a híg levegőnek
Egy pontjára,
Miként a gólyamadár néz
Fenekére a tónak,
Mikor a prédát lesi, melylyel
A kémény tetején
Várakozásba merült fiait
Meggvendégléni akarja. (Petőfi).

Amint látjuk, madárfészket nagyon sokféle helyen találhatunk, mégis az ugyanazon fajhoz tartozó egyének többé-kevésbé megegyező helyekre építenek, úgy, hogy minden fajnak megvan e tekintetben a maga jellemzője. De előfordul, hogy egyes egyének, legtöbbször a külső körülmények kényszere alatt, sokszor azonban ki nem derített okból, a jellemzőtől nagyon is eltérő helyen építik fészkeiket. Ime néhány példa.

Az éneklő rigó (*Turdus musicus* L.) meglehetősen azonos helyeken építi fészket; sűrűségben, átlag arczmagasságban. Mintegy 30 évi ez irányú vizsgálódásom alatt néhány száz fészkeére akadtam e fajnak s e tekintetben egyetlen-egyszer találtam kivételt: a fészkek erdő-tisztáson, oly területen, a hol a rendes építkezésre meg volt minden tényező, *gyepes földön*, egy kórós növény tövével, a fű között, egészen bemélyesztve fektült öt friss tojással.

A kövirigó (*Monticola saxatilis* L.) Keszthelyen a kőbánya meredek falainak üregeiben fészkel; Gömörben pedig hegyi, erdei mély út szélén álló tőke *gyökérzete között* találtam kétszer is a fészket s tojásait.

A földi kalapács (*Saxicola oenanthe* L.) sziklás vidékeinken sziklaüregekben fészkel, az Alföldön pedig árokparton, földi lyukban, de találtam már a fészket kerítésfal üregében, parkban összerakott ölfa-hasábok között s erdőben kúpba rakott, felaprított tűzifa között is.

A nagy czinege (*Parus major* L.) tudvalevőleg faodvakban költ, de egyszer találtam a fészket egy minden nap használt kerti szivattyúskút faköpnöyegében, más alkalommal pedig használaton kívül álló kerti spárgaharangban, a földön.

A házi veréb, ha alkalmas üreget nem talál az épületekben, a hol rendszeren fészkelni szokott, akkor a házak közelében álló nagy fák csúcsán valóságos fészket épít.

Az örvös galamb (*Columba palumbus*) a Felvidék fenyveseiben a fenyőfákon magasan fészkel, lomberdeinkben pedig alig arczmagasságban, a bokrok sűrűjében.

A kőszáli sas (*Aquila chrysaetus* L.) Gömörben, a Királyhegyen, óriási fenyőfákon fészkel, míg az erdélyi részen, nevezetesen Torockó-Szt.-Györgyön kőszikláról szedték el tojásait.

A közönséges vércse (*Falco tinnunculus* L.) az Alföldön kisebb erdőkben, sőt fasor-fákon is fészkel; a gömörmezei Királyhegyen pedig meredek kősziklákön találtam fészkelve.

A nagy uhu (*Bubo maximus* Sieb.) Gömörmezeiben sziklákön fészkel, a Drávatorok mocsaraiban pedig vén fűzfák odvaiban.

Az erdei fogoly (*Syrnium aluco* L.) rendszeren fák tágnylású odvaiban költ, de találtam egyszer a tojásait egy padláson levő zab-rakás tetején is.

A szürke gém (*Ardea cinerea* L.) a magyar Duna középső szakaszánál magas fákon, a Balaton rétségeiben fűzbokrokön s magasabb fűzfákon vegyesen, az Ecsedi-lápon, a hol kevés a nád között az elnyomorodott fűzfa, részint fűzbokrokön, részint az »avas« nádön, Szeben-és Fogaras megyékben pedig magas lúczyenyő-fasor fáinak a csúcsán költ.

A gólya (*Ciconia alba* Bechst.) az Alföldön főképp házakön (a gerincz végén, kéményen) vagy boglyatetőkön, a Dunántúlon pedig csaknem kivétel nélkül nagy fákon fészkel.

A kanalagém (*Platalea leucorodia* L.) nálunk Magyarországon — kevés kivétellel — a régi nádban készített szérükön, a földön fészkel s fészkei szinte úsznak a vízen, míg Németországban például magas fák csúcsaira építi fészket.

A töke-ruca (*Anas boschas* L.) a földön költ, de nem egyszer akadunk a fészkeire legalyazott fűzfa-törzsek tetején is.

Madártojás gyűjtéssel nálunk aránylag kevesen foglalkoznak, mert talán sokan, a kiknek a kedvük meg is volna hozzá, vagy nincsenek tisztában a gyűjtés okszerű irányával és az eredmény tudományos becsével, vagy nincsenek tájékozva a tojások gyűjtemények számára való kikészítési módjával s általában a gyűjtemény okszerű kezelésével, fentartásával.

A madártojások pedig nagyon érdekes tárgyak a a környezet színéhez való alkalmazkodás illusztrálására, a mi a természetes tenyészés és a fajok fenmaradásának egyik sarkalatos elve.

A nyílt helyeken levő madártojások mindig a környezet színéhez hasonlóak, míg ha elütő színben ragyognának, a költő madárnak a fészkekről csak rövid időre való eltávozása esetén száz ellenség szemének volnának kitéve s az illető madárfaj a bizonyos kipusztulásnak nézne elé.

A földön fészkelő madarak tojásai többé-kevésbbé földszíniűek; a szántóföldeken fészkelő túzok zöldes-barna tojásai a zöldelő vetésben egy-egy nagyobb rögöt utánoznak; a pacsirták, pipisek (*Anthus*) barna tojásai az apró rögökhöz hasonlóak; a bokrok alatt a földön, száraz

levelek között található tülemüle (*Lusciola*)-tojások egyszíniű barnák; a nedves legelőkön és iszapos helyeken költő bibicz, gólyatöcs (*Himantopus rufipes* Beschot.), gulipán (*Recurvirostra avocetta* L.), bajnok-czankó

(*Machetes pugnax* L.), réti-czankó (*Totanus calidris* L.), a szalonkák, mind-mind földszíniű tojásokat raknak; a fogoly, fáczán, fűrj tojásai többé-kevésbbé szintén hasonló színezetűek. S ha e tekintetben kivételekre bukkanunk, a faj fenmaradása más természeti tulajdonságok védő hatásával van biztosítva; a kecskefejő (*Caprimulgus*) a madár színezetéhez hasonló barna talajon, a földön fészkel, de tojásai a környezet színéhez képest világosak, könnyen szembetűnők; a madár azonban éjjeli lévén, egész nap tojásain til s így az elütő szín nem juthat érvényre. Sok ragadozó madár tojása is világosszíniű, sőt a nád között a földön fészkelő rétiheják (*Circus*) tojásai egészen fehérek. Ezeket, feltűnőségük dacára is, kellőképen megvédelmezik az anyaállat karmai. A nagy vöcsök úszó fészke rothadó s így barna gazból áll; tojásai sárgák, tehát elütő színűek; de ha leszáll a fészkekről, a tojásait betakarja és pedig hihetetlen ügyességgel és gyorsan. Avatlatlan ember százzor elmehet ilyen fészkek mellett, nem lát egyebet benne barna, iszapos, romló gaz-csomónál.

A kavicsos helyekre tojó madarak, pl. a pataki czankó (*Totanus hypoleucus* L.), a kis lile (*Charadrius minor* MW.) tojásai sárga alapon apró, barnás tarkázatot viselnek, mindegyik egy-egy kavicsdarabot utánozván. A gyakorlott ember is majd kinézi a szemét, a míg meglátja. A csér (*Hydrochelidon*) 2—3 sárgás-barna tojását a vízen úszó s a szél által összehordott avas gyékénygaz csomóira rakja, avatlatlan szem 1—2 méternyiről meg sem látja; a szárcsa tojásai sárgás-szürkek, ép oly színűek, mint azok az avas gyékény- és náddarabok, a mikből fészket rakja össze; itt a tojás nád- és gyékénygazt imitál, az egész fészkek pedig a szél által csomóra hajtott gazt utánozza. A melyik vadréce-faj avas sás között fészkel, annak rendszerint sárgás a tojása, a melyek pedig a pocogós legelőkön, kaszálókön költenek, azoké nagyobbára zöldes.

A lombzat közé rejtett fészkekben levő tojások színe rendszerint zöld: a rigók, varjak, szajkó, pintyek, némely nádi poszáta (*Acrocephalus*) tojásai mind zöldek, sötétebb tarkázattal ellátva.

A félig elrejtett tojások között sok már többé-kevésbbé elüt a környezet színétől, mert ezeket a rejtettség nagyobb foka eléggé megvédi. A kerti füstfark (*Ruticilla phoenicurus* L.), a földi kalapács (*Saxicola*), kövirigó (*Monticola*), légykapók, seregély — világoszöld; a fűzikék (*Phylloscopus*), a füstifecske, fakúszó (*Certhia*), csuszka (*Sitta*), ökörszem (*Troglodytes*), czinegék, arany-málkó — pettyezett fehér tojásokat raknak, részint boltozott fészkeikbe, részint üregekbe, hasadékokba, vagy épen odvakba.

A teljesen elrejtett, oduban található tojások rendszerint tiszta fehérek; ezeknél a teljes rejtettség következtében a környezet színéhez való alkalmazkodás mellékes tényező. Így tiszta fehér tojásokat raknak: a vizirigó (*Cinclus*), házi és parti-fecske, sarlósfecske (*Cypselus*), szalakóta, gyurgyóka, jégmadár, valamennyi harkály, nyaktekercs, baglyok.

Az ugyanazon fészkekben található tojások meglehetősen egyenlő színezetűek és alakúak; mindazonáltal az ugyanazon fajhoz tartozó különböző egyének tojásain, akár a színezetet, akár az alakot illetőleg, sokszor nagy különbséget látunk. A töviszűrő gébics (*Lanius collurio* L.) tojásaiból pl., kezdve a zöldes-fehér színűn s a sárgán keresztül, végezve a vörhenyesnél, olyan egész külön gyűjteményt állíthatunk össze, a melyben nincs két telje-

sen egyenlő; a csóka tojásai az egyik fészekben igen aprón pettyesek, a másikban meg nagy foltokkal tarkázvák, míg a foltok nagyságát véve, más-más fészkek-ből egész közbeeső sorozatokat állíthatunk össze.

(Vége következik.)

Agárversenyek („coursing“) Angliában.

A „coursing“ az a neme a vadászatnak, mikor a vadnak az üldözésre használt kutyák gyorsaságával kell megküzdenie, melyek többnyire mindig *agarak*. De míg kezdetben a »coursing« főfeladata volt nyulakat fogni, addig most már sokkal jelentékenyebb része van benne az ebek idomításának. Különös és folytonos tenyésztés útján állították elő az angol »*grehound*«-nak nevezett fajt, melynek példányai hasonlíthatlanul szebbek, gyorsabbak, és erősebbek, mint más agár-fajták. Az agaraszatok hazánkon kívül leginkább csak Angliában vannak századok óta divatban, hol a »coursing«-nak kedvező terepe a nagy lapályok; ellenben Franciaországban alig ismerik e sportot.

Minden agárversenynél (coursing) az agarak rendszeren párosan s ily arányban: 2, 4, 8, 16, 32 stb. vesznek részt, oly módon, hogy utoljára a megelőző versenyek két győztese mérkőzzék meg; a sorshuzás útján kijelölt kutyák kihuzások rendjében kettenként futnak: Egy adott jelre, melyet a bírótól kap a *slipper*, ki egy pár ebet tart, elbocsátja a zsineget. Rendszeren a nyulnak 100 méter avansza van. A feladat most a vadnak elfogása és itt kezdődik a ponteknek a jegyzése, arra az elvre alapítva, hogy a győzelem azé az ebé, mely leginkább járult hozzá a vad elfogásához. Ha a vad irányt változtat egyszerű hajlással, akkor egy point, de ha az agár annyira szorongatja, hogy egész szögletet fordul, akkor a pontek száma kettő. Némelykor az eb nem képes megragadni a vadat (rossz

»kapás«), elmenekül: két point (persze: rossz). Legérdekesebb mozzanat a *go-bye*. Mindjárt *slipp*-ből kiszabadulva, ellenfelének avanszot enged, a vad közelében azonban visszanyeri gyorsaságát, megelőzi azt, akkor visszafordul s elsőnek kapja meg a nyulat (»kerítő« és »szóló tenger«=»fogó« egyszersmind). Ez két jó pointot számít. Ha pedig a kutya nem egyenes vonalban, hanem görbülő ívben fordul vissza, akkor három pointot, végre ha áldozatát »egy fogásra« csípi el (»jó kapás«) és öli meg (?), ez ismét két jó point, ellenkező esetben csak egy. A versenynek ezeket a szabályait az angol »National Coursing« club codexe állapította meg.

Szemben ezzel azonban az agarak számos hibát is követhetnek el, melyek szintén számítanak s melyeket a versenybírák szintén tartoznak jegyezni. Rendes körülmények között az eb, mely a nyulat elfogja, nyeri el a díjat is. Megtörténik ellenben néha az is, hogy versenytársának van több pointje. A versenybíró lovon ül s nagyon figyelmesnek kell lennie, hogy az agarakat perczre se tévessze el szem elől. Ha tekintetbe veszi az ember az ily versenyeknél szokásban lévő tekintélyes összegekre rügő fogadásokat, könnyű lesz belátnia, mennyire kényes

természetű a versenybíró, akár a zsűri feladata s minő szemrehányásoknak lehet kitéve. De akármiként döntsön is verdiktje, ha egyszer kimondta, visszavonhatlan.

Sokkal szerényebb a *slipper* szerepe, ámbár ennek is igen sok tapintatra és ügyességre van szüksége, hogy az agarakat tökéletesen egyenlő állapotban eressze ki kezei közül.

Az agarakat nyers hússal táplálják s inniok pálinkát adnak. Ezenkívül meleg fürdőket vétetnek velük, szintén erős szesszel dörzsölik s néha kongesczióra a pióczát is alkalmazzák náluk. Elszállításukra pedig egészen különös szerkezetű kocsikat szoktak használni.

Angolországban a »coursing« minden évben több mint ötszáz versenyből áll, melyek között legpontosabbik a *Waterloo-Cop* díja. Jó agarakért ugyanott, mint a legjobb versenylovakért, néha mesés árakat fizetnek. *Lord Lurgan* visszautasított *Master Mac-Grath* telivér versenyagárért 170.000 frankot! Egyébiránt az agarak dicsősége nagyon mulandó, öt-hat év után képtelenné válnak a futásra. Tehát nem »tartósak«, mint az angol sport-ebek általában.

Az angol agarász-sportmanok a jó agár karakterizáló ismertető bélyegeit a kígyóyszerű fejhez, hattyúnyakhoz, macskalábak és hiuz-szemekhez kötik; ehhez járul még az »egérfark«, mint egy régi angol író erősíti. Hogy aztán mi köze az »egérfarknak« az egyéni gyorsasághoz (mert ezen fordul meg a dolog), az persze angolul van Gondolható, hogy a megkívántató összes jó tulajdonságok nem mindenik ebnél található fel. S a szegény állatoknak még mindamelllett minő szigorú traine-en kell keresztül menniök! Veszély esetén életüket alig oltalmazhatják más-kép, mintha egy bokor mögé lapulnak. S pedig oly nagy a kimerülés, mely egy-egy derekasabb futás után elfogja őket, hogy nem egyet láttak több kilométernyi út megtutása után holtan rognyi össze.

Néhol más nyulak híjában házi nyulakat is használnak

a versenyeknél s különösen akkor, ha az eredetileg a versenyre szánt nyulak szállítás közben az erős rázkódás következtében a versenyre képtelenné lettek. Ily esetekben már nem egyszer tettek kísérleteket házi nyulakkal s az eredmény — leszámítva a kezdet elmaradhatlan nehézségeit — »eléggő sikerült« (legalább azt állítják, ámbár felfoghatatlan!).

Megjegyezhetjük még, hogy az úgynevezett *trapped hare coursing* az agárversenyeknek ismét egy oly neme, melynél a vadnak szabadon bocsájtása nincs oly szoros föltételhez kötve. A nyúl egy kerek nyillással ellátott faszekrénybe van áthelyezve, melynek egy fel- és letolható falappal elzárható nyílását a szabadon bocsájtás perczében felvonják, mire a vad gyors irammal ered futásnak.

Az időnként Londonban tartatni szokott »eladó-versenyeken« (mint a lovaknál) egy-egy nevezetesebb eredetű állat ára 5—17 font közt változik, a mi eléggő mutatja, minő becsben állanak az agarász-sport kedvelői előtt. Vajjon mikor fog feltűnni ismét nálunk, az agaraszat volt igazi hazájában, a lovasvadászat ez ideális nemének lehanyaglott régi szép csillaga?!

N. S.

Perzsa-agár.

VADÁSZAT.

Quasimodo vasárnapján
A szalonka ül tojásán.

Ez ma már a *mottó*. Azért tehát — bár ez idén egy kissé szokatlanul előre került is a hosszúcsőrűeknek ez a kritikus ünnepnapja a naptárban — az elegáns vércseszín madárnak bátran békét lehet hagyni már. Különben is e hó 12—15-ike közt a szalonkahúzásnak rendesen vége szakad s ezen párosodási mozzanatot nyomban a családi tűzhely megalapítása körüli tevékenység váltja fel szép madárunknál; alig egyeztethető össze tehát a nemesebb vadászati elvekkel, hogy e korszakban a fegyveres üldözés tárgyát képezze, mert ez már nem sport, hanem lelketlen gyilkolás számba megy. A sárszalónkákra azonban ropoghat a fegyver tovább is, mert ezek jobbra csak átvonuló idegenek és egyedekben is igen számos madarak lévén, nincs rá ok, hogy megfosszuk magunkat itt tartózkodásuk ideje alatt a rájuk való vadászat kellemes sportjától. A »seregekben vonuló« kacsák is még mindig a vadászat tárgyát képezhetik; a párosak azonban békén hagyandók. Lőhetőek még a szélkiáltók és sneffélék is bátran és szép tollaik miatt a gémeek. A hegyes vidékeken pedig a süketfajd s e hóban kiváltképen a nyirfajd vadászata idényszerű. A hegyi vadásznak tehát a »dörgés«, »bugyogás«, »kappantás« és »köszörülés« most a legszebb zene és a »beugrott« impozáns öskakas a legbecsesebb zsákmány, melylyel a vadászat istene megjutalmazhatja választottjait. Kívánjuk, sok ilyen »kiválasztott« legyen olvasóink között és sok tollas kalap repüljön a magasba dörgő örömríadalm közepette!

A sárszalónka vadászata *).

A vadászat egyik neménél sem áll annyira, mint épen a sárszalónka vadászatánál, hogy »a gyors puskás jó puskás.« Akárhányszor megtörtént, hogy ha egyik-másik dilettáns vadászt figyelmeztettem, hogy gyorsabban löjjön, mert az egyik szalonkát a másik után eresztette ki ötven lépésre s azon túl is, míg végre a puskája eredménytelenül eldurant, mindig ugyanazt a látszólag alapos feleletet kaptam: »Hiszen addig nem lőhetek, míg a madarat jól célba nem vettem.« Ha ezen szabály rendes körülmények között helyén való is, még sem tudtam mosoly nélkül megállani, ha ingatag puskások ezt hozták fel ügyetlenségük palástolására; mert, először is, az ilyeneknek, ha ezen szabályt mindig betartják és soha előbb a puskát el nem sűtik, míg pontosan nem céloltak, a lövésben remekelniök kellene, pedig a látszat épen az ellenkezőjét mutatja; másodszer a sárszalónka vadászatánál, kivált ha rosszul tartanak, a szó teljes értelmében vett célzás nem jöhet tekintetbe. Hogyan is lenne lehetséges a mindennapi vadászok közönséges segédeszközét, a puská előretartását igénybe venni? Az első pillanat a döntő! Aki ezt elmulasztotta, a hibát még a legjobb puskával sem fogja jóvá tehetni, mert a nyílnál gyorsabb madár egy pillanat

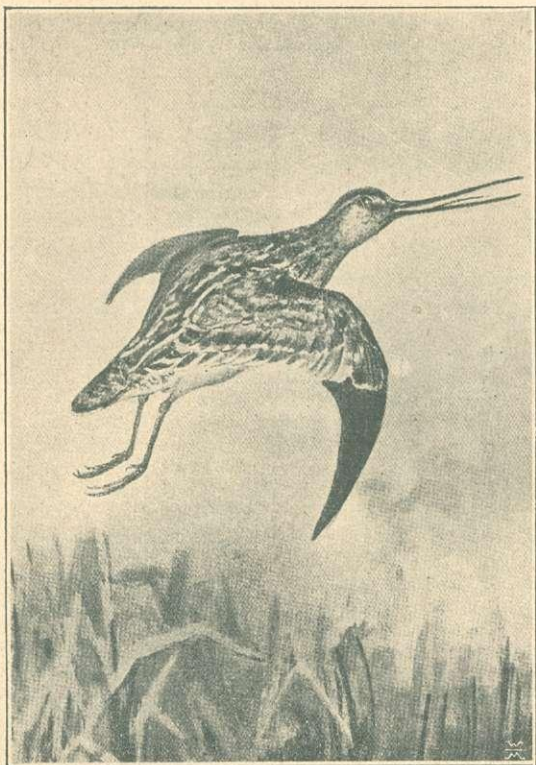
alatt túl van a veszélyen. Bármennyire is ajánlják a vadászati írók ezen szabályt, azt még sem helyeselhetem, ha a kezdőnek azt tanácsolják, hogy a sárszalónkát egy darabig ki kell eresztetni, mert kezdetben zezugoz s azután egvényesen repül, tehát ekkor biztosabban eltalálható. A közelről felkelő szárnyasvad kieresztése, legalább nyílt helyen, mindenesetre oly szükséges, mint hasznos, de a sárszalónkánál ez legkevésbé mondható, mert ez oly gyorsan repül, hogy a szétlövéstől nem lehet tartani, még ha a rendesnél valamivel durvább sűrétet használnánk is. De mi történik akkor, ha a sárszalónka nem tart jól? Betarthatja-e akkor is a vadász ezen annyira dicsért szabályt? Alig hiszem; sőt inkább meg vagyok győződve, hogy ily módon hús eset közül tíz esetben egyáltalában nem fog lőni s ötször csak akkor, midőn már késő. Az ilyen »célozgató« legjobban teszi, ha kora tavasszal és késő őszszel szeles, zord időben otthon marad. A gyepi szalonka vadászatánál czélszerű a legfinomabb madársűrétet használni, nemcsak azért, mert ez jobban főd, hanem azért is, mert ezen pacsirta nagyságú madárnak az úgynevezett dunszt teljesen elegendő, még a leggyengébb lövéstől is vagy leesik, vagy olyan beteg lesz, hogy nem képes messze repülni. Ellenben a sárszalónkára, kivéve a fiatalokat, július-augusztusban, nem tanácsos a legapróbb göbecset használni, mert nemcsak, hogy erősebb lövést kíván, de ritkán szokott közvetlenül a vadász előtt felkelni. Általában ritkaságszámba megy, hogy az eltalált sárszalónka, leesése után, a vizsla előtt vergődve, felemelkedné. A sárszalónka vadászatánál jó eredménnyel használható vizslának a következő tulajdonságokkal kell bírnia: 1. a vadász előtt röviden keressen, hogy a vadász azokra a madarakra is lőhessen, melyek a vizsla előtt felkelnek, mielőtt azokat jeleznék; — 2. ne ugorjon be, mert a legtöbb vizszalonka közel a föld színéhez repül, tehát ez a vadászt a lövésben akadályozza, továbbá a beugró vizsla esetleg még többet is felzavarhat; — 3. végre a vadat ne szorítsa, mert az ilyen gyenge és parányi vad hamar megromlik, ha össze van zuzódva. Fiatal, tüzes ebeket a sárszalónka vadászatára azért nem szabad gyakran használni, mert a magas és gyors keresésre való hajlamukat, mi a foglyászatnál annyira fontos, elveszithetik és megszokják a földön való piszmogó szaglálódást, egyszóval az alacsony keresést; sőt a mocsárban való gyakori kerestetéssel a szaglásszervük is szenvedhet. Különben feltűnő, hogy egyes vizslák a sárszalónkát nagyon szeretik; mások egyáltalában nem. Az utóbbi eset azonban ritkább, mert ezen madarak szagát a legtöbb vizsla kedveli. A vizszalonkák keresésmódját illetőleg a nézetek eltérők; egyesek azt állítják, hogy mindig széllel szemben kell keresni, mások az ellenkezőt tartják helyesnek, mert ekkor a szalonkák a vadász mellett repülnek el, hogy a széllal szembe juthassanak. Ezen utóbbi nézet elég gyakran igaznak bizonyult, mert sok sárszalónka, mihelyt felkel, azonnal oldalt fordul, hogy a szelet maga elé kapja; azonban ezen csekély előnynek az a hátránya van, hogy a vizsla tarkószéllel nehezebben talál, mintha a széllal szemben keresne; ez különösen a gyepiszalonkánál fontos, mert ezek rendkívül nehezen kelnek fel. Különben mindig széllal szemben keresni nem is lehetséges, mert ki fog órahosszat mindig egy irányban keresni s a jó szél miatt nagy kerülőket tenni? A legtermészetesebb tehát a félszéllal való keresés, mert így nem vesztegetünk időt és a vizsla, ha van némi tapasztalata, gyorsan talál. Legügyesebb sárszalónkavadászok Olaszországban és Hollandiában vannak,

*) Mutatvány Diezel-Mika: *Az apróvad és vadászata* című vadászati művéből (lásd irodalmi rovatunkat).

hol a többi hiányzó vadat főképp a vízivadak helyettesítik. Mind a két helyen többnyire egycsövű fegyvert használnak, azon különbséggel, hogy Olaszországban a hosszú csövet, Hollandiában pedig a rövidet kedvelik. Hogy Hollandiában sok jó lövő kell, hogy legyen, főképp abból következtethető, mert a parasztok között is sok van, ki a sárszalonka-vadászatot űzi. A sárszalonka vadászatának csak egy módját ismertem, a vizslával való kerestetést; de egy igen becses vadászati tankönyvben más módról is olvastam, melynek eredménye azonban kétesnek látszik előttem, habár megvallom, még nem próbáltam meg. Olyan helyen ugyanis, hová a sárszalonkák szeretnek beszállani, a víz szélén levő bokrok közé, holdvilágnál, jó széllel lesre kell ülni. Ez ellen főképp azt hozhatom fel, hogy oly vízenyős helyen, mely körül bokrok vannak, ha még oly gyérek is, éjjel olyan kis madarat, mint a mocsári szalonka, alig hiszem, hogy meg lehessen látni, annál kevésbé eltalálni, miután tudjuk, hogy ez még nagyobb vadnál is, p. o. a vadréczenél, nyúlánál, vidránán stb. nehézséggel jár s az ilyenmű bizonytalan lövések akárhány-szor nem sikerülnek, ha a holdvilágon kívül a hó is nem segíti elő a czélzást. Ha tehát, ezen esetben, a mások tapasztalatát az enyém fölé helyezve, megengedem, hogy éjjeli lesen néha sikerül egy pár sárszalonkát löni, olvasóimnak a vadászat ezen módját, mint kellemest és eredményest még sem merném ajánlani. Hogy eredmény tekintetében ezen módszert miért nem tartom hasznosnak, már említettem; még kevésbé tarthatom vadászati szempontból vonzósnak. Miféle élvezet lehet órákon át egy helyen állni vagy ülni s hébe-korba ültiben olyan madarat löni, melynek lövése épen gyors repülése folytán bir ingerrel? Ezen esti és éjjeli lesnek mégis van előnye, amennyiben a természetbúvár ilyen alkalommal becses észleleteket tehet s olyan vízimadarakat is ejthet zsákmányúl, melyek nappal féltékenységük és ravaszságuk miatt a vadász minden igyekezetét

meghiúsítják s lőtávokra soha sem várják be. Ezen vadászati mód ilyen szempontból minden esetre figyelmet érdemel. — A vízi-szalonkák vadászatának egy más módja, mely még a legügyesebb lövőnek is élvezetet okoz, a hajtatás. Ez abban áll, hogy késő ősszel, rendszeren október végén vagy november elején, mikor a vízi-szalonkák előszeretettel tartózkodnak a leeresztett halastavakban, de nagyon rebbenősek, amennyiben egyetlen szalonka hangos kiabálásával néha öt-hat darabot zavar fel, a puskás fedett helyen eláll és maga felé hajtat. Fedezetül egyes bokrok vagy magas töltések használandók fel, mert a szabadon álló vadászt a sárszalonka többnyire kikerüli; azonban úgy kell mindig felállni, hogy már előre láthassuk jönni, mert különben — tekintve rendkívül gyors repülését — nem lehetünk idejében készen, vagy nagyon messziről kell utána lőnünk. — Ha a halastavak sorban vannak, vagy a totyogók közel esnek egymáshoz, mint például nálunk a Tisza mentén vagy a Nyírségben, az ilyen vadászat a gyakorlott puskásnak rendkívül sok élvezetet nyújt, mert ez képezi a jó lövő próbakövét s ezen lehet a nagyszájú dicsekvők bőbeszédűségének alaposan gátat vetni. — A víziszalonka-vadászat egyik főszabálya továbbá, hogy oly vidékeken, hol a sárszalonka gyakori és jól tart, a keresésnél mindig határozott terv szerint járjunk el, azaz bizonyos területeket, melyek árkok, töltések, fák vagy bokrok által vannak határolva, darab-ról-darabra pontosan lekeressünk s addig ne menjünk tovább, míg meg nem győződünk, hogy nem maradt el semmi mögöttünk. — Ha ellenben kevés a sárszalonka s csak egyenként találhatók, ily módon igen sok idő megy kárba; ilyenkor a vizslát szabadabban eresztethetjük, épen úgy, mint a foglyászatnál, míg az első csapatot meg nem találta. Mihelyt egy sárszalonka felkelt, tartasuk szemmel s jegyezzük meg jól a helyet, hová beszállott, nehogy eltéveszszük, kivált ha útközben másra is lővünk, vagy más után néztünk. Néha a felzavart sárszalonka magasra felszáll és olyan messzire repül, hogy csak parányi pont gyanánt tűnik fel; a ki nem ismeri ennek a madárnak a természetét, nem is képzei, hogy vissza fog térni. Pedig így van, egyszerre megfordul, a pont mindnagyobb lesz, majd az egész madár felismerhetővé válik s nem messze előbbi helyétől eszáll. — Arra nézve, hogy a sárszalonka vadászatánál miképen viselkedjünk, Jester főerdőmester kitűnő útmutatást ad. Jester minden csekélységre tekintettel van, mi a vadászat eredményére befolyással lehet. Hol azonban kevés a sárszalonka és nem tartanak jól, a Jester által ajánlott szabályok nem mind alkalmazhatók. Csak ha árkokban fekszenek, melyekhez észrevétlenül lehet közeledni, vagy ha nád között vagy magas fűvel benőtt réteken vannak, vagy rendkívül szép meleg időben lehet arra számítani, hogy lőtávokra megközelíthetjük; de még ilyenkor is a vadászt rendszeren jobban bevárják, mint az ebet. — Ha tehát Jester azt mondja, hogy a vizslának időt kellene engedni, hogy addig kerüljön s elévágjon, míg jó szelet kap, ez inkább csak a nagy sárszalonkára és a gyepi-szalonkára vonatkozik — habár ez utóbbi nem igen szokott szaladni — de nem a közönséges sárszalonkára, mely a vizsla előtt soha, vagy ritkán szalad és kevésbé jól tart, mintsem a vizsla kerülését és elébevágását bevárná. Azért, olyan helyeken, hol a vadnak nincs kellő fedezete, biztosabban érünk czélra, ha a vizslát nem engedjük keresni, hanem magunk rebbentjük ki. — Végre nem hallgathatjuk el azon megjegyzést, hogy mindenki jól teszi, ha azokat az egyes sárszalonkákat, melyeket télen esetleg nyílt források és patakok mellett talál s melyek ott úgyszólván csak nyomoruságosan tengetik életüket, kíméli. Kettőnél többet úgyszólván csak ritkán találhatni ily helyen, ez pedig nem elég pecsenyének, továbbá olyan soványak, hogy nem érdemes feltalálni. Különbösen is, télen sokkal jobban ékesíti az igazi vadász táskáját a belőle kilátszó róka, mint egy kiéhezett sárszalonka.

A sárszalonka.

APRÓ KÖZLEMÉNYEK.

As állatok életkora. Lehetetlen meghatározni években az időt, a mennyit valamely szervezet elérhet. Legtöbb esetben csak hiányos megfigyelések és legendaszerű esetek adnak választ a kérdésre; de azért érdekesek azok úgy is. Az tény, hogy ha nem bolygatná az emberi beavatkozás az állatokat, azok némelyike nagy fejlettséget és igen magas kort érne el.

Megfigyelte egy francia tudós, hogy a medve, farkas 20 évig élnek és az utóbbi nagy ritkán haladja meg ezt az életkort; a róka 14 évig él, a nyúl 8-ig, elérhet az elefánt 400 évét is. Nagy Sándor macedon király szabadon bocsátotta Porus hindu fejedelem legyőzésekor Ajax nevű elefántját, mivelhogy vitézül harczolt és királyi jeggyel látta el; ezt az elefántot megtalálták 350 év múltán India egyik őserdőjében.

A ceyloni lapok 1889-ben nevezetes elefánt hírét jelezték; ez az állat 65 éven át szolgálta óriási erejével a sziget közmunkügyi osztályát. Szella volt a neve és eredetileg Kandy utolsó királyának a tulajdona volt, midőn vagy 100 társával együtt az angol gyarmat-kormány birtokába került; állítólag már 150 éves volt s gyakran használták őt vad fajtársai vadászatanál. 1886-ban megvakult, de azért szántott és dolgozott. A magassága 2.5 m. volt, hatalmas agyarakkal; ismerte őt az angol kolóniában minden ember.

A viziló 22 évig él, a delfin 30-ig, de a cset állítólag 1000-ig; a kecske nem igen él tovább 15 évnél, a szarvasmarha 35 éves korában végső elgyöngülésben vész el, a ló szintén, de a szamár hosszabb életű. Wight szigeten 100 m. mély kútból 50 éven át húzta az ivóvizet egy szamár és utóbb is szerencsétlenség okozta elpusztulását; a 20—25 éves kutya ritka, a macska ritkán lesz több 10—15 évesnél; 27 évet ért az a macska, melynek csontvázát a stuttgarti állatgyógyintézet muzeuma őrzi.

Kecskeméten az eb-adó behozatalakor megejtett kutyaösszeírásból kiderült, hogy volt egy 45 éves eb is, a mely házőrzői kötelességét már nem teljesítette, csak hevert és evett, de a látása és hallása ebre nézve oly magas életkorban is elég jó volt. A londoni állatkertben egy oroszlánt 6° éven át nézdel a közönség, 70 évet élt ott fogságban egy másik példány.

Schönbrunnban a császári állatkertben 1824-ig élt egy fehérfejű keselyű, melyet még 1706-ban fogtak; egy sas pedig 1819-ben adta ki párját, melynek a fogáséve 1715 volt és már akkor sem látszott fiatalnak. Az előbbi 118, az utóbbi 104 évet ért fogságban. Nakkow-ban Laaland szigeten 1881. áprilisban egy királyi sast terítették le, a melynek kiterjesztett szárnya 2.08 méteres volt; a nyakán rézlánczon kis üveg lógott, benne czédulát leltek s arra dán nyelven ez volt írva: Fogta és szabadon bocsátotta N. C. Andersen. Anno 1792. Bötö (Falster sziget). Bélye mellett Baranyában 1870-ben sast löttek, a nyakán aczéskarika volt 1646. évszámmal és megkopott czimerrel; egy eszéki polgár vette meg és a zágrábi muzeumnak ajándékozta.

Láttam 1889-ben Czegléd-Berczelen 36 éves gerliczét, a mely egész életét addiglan magában töltötte, de midőn ez évben társat kapott, elkezdett fészket rakni, — nem is ment többre onnét. Egy régi író így nyilatkozik: Corvi dicuntur dintissime vivere, (mondják, hogy a hollók legtovább élnek), de nem jelzi, hány évig él a holló; van a ki 100 évre is becsüli. Firenczében egy papagály 110 évig volt egy család birtokában; a gödény is eléri a százat. De a veréb nem viszi tovább 15 esztendőnél.

Ceylonban Colombo közelében igen magas életkorú teknősbéka múlt ki 1894. májusban; több mint 100 év előtt vitte oda egy angol, mikor a sziget hollandi kézről leszorult. Az

utolsó években az állat már megvakult, a hossza 2 m. volt; 100 frtot ajánlott érte a britt muzeum, de a colomboiak nem adták ki. Ez a fajta már egészen ritka, csaknem kihalt species, csupán Mauritius szigeten van még itt-ott.

Kaiserslauternél 1437-ben 3 mázsás csukát fogtak, a farkán lelt rézgyűrűbe vésett írás szerint egy ízben már fogoly volt és 267 esztendő előtt bocsátották szabadon.

1880-ban pusztult el a fontainebleau-i kastély tavainak egyik legkövérebb potykája és az a hiedelem felőle, hogy ott élt I. Ferencz uralkodása (1515—1547.) óta; előjött minden délután magát megmutatni és elvette kézből a zsemlyedarabkákat. Franciaországnak sok ura csemegéztette őt ekkép 4-edfélszáz év alatt.

1886. januárban pedig Berlin mellett a Spree folyóból olyan harcsát emeltek ki, a melynek derekára erősített és a húsába szinte belenőtt gyűrűn ez volt olvasható: 1618-ban bocsátották ismét vízre Haselhorstnál.

Ugy mondják, van Éjszakamerikában kabócza, a mely átváltozása időfolyamában 17 évet él és azért kapta a Cicada septemdecim nevet. Sikerült a bábrabló bogarat (Calosoma sycopantha) egymásután háromszor átteleltetni májjal; de nem ment az élethosszabbítás mestersége a szarvasbogárnál; erőt vett rajta már augusztus hónapban a vénhedés, megbénultak a lábai és a legkövérebb táplálék mellett is tönkre ment.

Egy okszerűen táplált pillangón, melyet októberben fogtak, már 3 hét után mutatkoztak az öregség első jelei; fényes színpompája halványodott, pár nap múltán a testén és szárnyain ránczok jelentkeztek, etetés után lomhábban tisztogatta magát, étvágya fogyott, ereje hanyatlott, — élete utolsó 10 napján etetni kellett, keveset mozgott, halála előtt 3 nappal nagyon kereste a meleget.

Nem is egyenlő mértékkel kiszabott minden teremtmény számára az életidő, de annak a hosszával legtöbbször arányban áll a fejlődés tartama is.

Azt tartják, hogy házi állataink között a ló és az egér együttvéve egy esztendeig vemhes; de ez a fejlődésidő úgy osztatik meg közöttük, hogy az egérre belőle csak egy hónap jut. Míg az elefánt egy évszáznál többet lát a feje fölött elviharzni, addig a tiszavirág (Ephemera) pár órányi vidám röpködés (rajzás) után élettelenül hanyatlík hullámsirjába annál a folyónál, a melyben megszületett.

Hanusz István.

A kék vércséről. A »Naturen« című norvég lap szerint Milingen közelében, Bergentől 10 kilométernyire északra, 1897. szeptember havában löttek kék vércsét. A kék vércse hazája Európa délkeleti része; Magyarországon 50—200 példányból álló csapatokban jelenik meg, (Mojsisovics »A magyar Alföld állatvilága.«) itt is költ és a szárazabb pusztákon a rovarok pusztítása által válik nagyon hasznossá. Tavasszal és ősszel, ha téli tartózkodási helyére vonul, vagy onnan visszajön, Európa különböző országaiban löttek már kék vércsét, pl. Svédországban, Finnországban, de Norvégiában mostanig nem látták. Dániában, hol többször meg is fogták, hébe-hóba fészkel is. Németországban nagyon ritka. Télen nagy csapatokba összeverődve vonul le délre, Afrikába, hol sokszor a nyugati partokon is látták már. A kék vércse a legkisebb a sólymok között. Már első tekintetre meg lehet különböztetni a többi sólymfajoktól viaszkhártyájának vörös színe által; vörös a csupasz szemgyűrűje és a lába. Tollazata kora és neme szerint különböző. Az öreg hívek tolla sötét kékes-zöld, csaknem fekete. fara vörösbarna. A nőstény ellenben világosabb kékes szürke színű, fekete harántcsíkokkal, világos vörösbarna hasoldallal. A fiatalok a nőstényekhez hasonlítanak. Táplálékát legfőképen rovarok képezik, miáltal nagyon hasznossá válik. Fog azonkívül kis mókusokat, egereket, de soha sem bántja a madarakat. A norvégiai példány gyomrában

sok szitakötőt találtak, egynehány hernyót (Mamestra pisi és Mamestra brassicae), néhány ganajtúrót (Geotrupes stercorarius), sáskadarabkákat és egy tengeri bryozoának (Smittia trispinosa) részleteit.

IRODALOM.

Megjelent: **Dr. Lendl Adolf könyve az állatok kitöméséről**, számos ábrával, csinos kiállításban. Ára füzve 1 frt. 50 kr. — Megjelent továbbá: **A császármadár és vadássata**, Vastagh Géza címképével és Dr. Lendl Adolf rajzaival. Irta: **Lakatos Károly**. Ára bérmentes küldéssel 1 frt. (1—43 lap.)

* * *

As apró vad vadássata. Irta **Diezel**, fordította és a hazai viszonyoknak megfelelőleg átdolgozta **Dr. Mika Károly**. Ragyogó kiállításban s igen szép illusztrációkkal díszesítve, a közelmúlt napokban jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadásában a fent jelzett vadászati könyv. A közkeveltség, melyben Diezel-nek már nyolcz kiadást ért e kitűnő vadászati munkája Németországban, Ausztriában sőt hazánkban is részesül, azon elhatározásra bírta az Athenaeum részvénytársaságot, hogy Diezel munkájának kiadási jogát és az összes illusztrációk clichéit megszerezvén, a munkának magyar nyelvre való átültetését és a magyar viszonyokhoz való átalakítását eszközölje. A fordítást Dr. Mika Károlyra, a vadászati irodalom terén már évek óta működő derék tollforgató vadászemberre bízta, ki hosszú vadászgyakorlatai alatt szerzett tág ismeretei latbavetésével valóban szerencsésen oldá meg nehéz feladatát s munkájával hivatva van arra, hogy a művelt vadászközönségnek tanulságos szórakozást nyújtson. A munka az »apró vad« vadászati tárgyát és egyúttal ismerteti mindazon tényezőket, melyek a vadászat praktikus oldalával szoros összefüggésben állnak és Diezel 30 éves tapasztalatain alapulnak. A munka tartalma egyébiránt a következő fejezetekben van csoportosítva: *Vadászsebek, őz, nyúl, üregi nyúl, róka, borz, farkas, vadmacska, vidra, apróbb ragadozók, fogoly, fácán, császármadár, erdei szalonka, mocsári szalonka, vadréczék, vadludak, ragadozó madarak, a lövés művészete és a legújabb kor vadászfegyverei.* A **H. Sperling** tanár pasztellképei után készült színnyomatú képekben vannak bemutatva az összes sportebek, — továbbá különböző vadászjeleneteket ábrázoló remek műnyomások egész özöne díszíti még a munkát, melynek egész kiállítása csak díszére válik a nagyhírű kiadó részvény-

társaságnak s még különös elismerést érdemel, hogy a valóban minden tekintetben remek és hiánytótló díszmunkát nagyon mérsékelt áron — 10 frt. — bocsájtotta a könyvpiacra. Végül még megemlítés nélkül nem hagyhatjuk, hogy a munkához az előző **Bársony István** remek tolla alól került ki. a mi magában véve is már eléggé kedves csalogató arra nézve, hogy a művelt magyar vadász könyvtárából e mű sehol se hiányozzék. Hogy t. olvasóinknak e jeles mű megszerzését megkönnyítsük, lapunk kiadóhivatala a munkát bizományba vette s a fent jelzett árban szívesen közvetíti. — Levelezőlapon, vagy a pénz előleges beküldésével megrendelhető intézetünkben

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

KÉRELEM. A párisi kiállításához nagyobb anyag összehozásán és kikészítésén fáradozván most intézetünk, annak még dúsabbá, válsztékosabbá tétele és némely zoologiai tárgyak gyorsabb összehozatala céljából, kénytelenek vagyunk a tudományokért lelkesedő t. közönségünk szíveségét és gyámolítását is igénybe venni. Igy szükségünk lenne még néhány szép gémmre — ha kaphatnánk minél előbb, a míg t. i. vedlészük kezdetét nem veszi; — apróbb vízi szárnyasokat; tőleg pedig siket- és nyirtajdot is igen szívesen vennénk kitömés céljára. Említett madarakon kívül még igen nagy fontossággal bírnak ránk (hazai halfaunánk méltó és teljes dokumentálhatása végett) a **halak**, melyek gyűjtésére és szíves beküldésére külön is felkérjük mindazokat, kik hálánk biztosítása mellett intézetünknek ez irányban szíveséget tenni hajlandók. Megjegyezzük, hogy a legaprólékosabb, teljesen jelentéktelennek látszó küldeményeket is hálával fogadjuk és kívánatra igen szívesen élünk visszapótlással, valamint gyűjtési s egyéb utasításokkal (nyomtatványokkal) is készséggel állunk rendelkezésre.

K. Z. Azt tanácsoljuk Önnek, mondjon le végképen a nyomdafesték imadásáról. Hiábavaló erőlködés.

F. L. úrnak. Mindenkör szívesen.

G. K. úrnak. Köszönjük. Ne végezzen meddő munkát, hiszen kár az időért, mely mindig pótolhatatlan marad.

I. B. úrnak. Jövő számunk egy cikkében megtalálja rá a magyarázatot. — A kívánt könyvet legfőljebb csak antikváriusnál lehetne még talán megszerezni.

M. Alice úrhölgynek. Költeménye eléggé hangulatos, de tartalmánál fogva lapunkban nem közölhetjük.

L. E. úrnak. Az állatnak levelében leirt állapota mindenestre komolyabb okokra vall. Tessék mindenekelőtt ügyes állatorvoshoz fordulni. avagy kedvenczét az itteni állatgyógyintézetbe (Rottenbiller-utca) küldeni.

A. G. úrnak. Csak türelem; minden kezdet nehéz. — Az előőrők még nem érkeztek meg.

A nagykakas megszólalt!

A fajdidény beálltával tisztelettel értesítjük a fajdvadász urakat, hogy süket- és nyirfajdkakasokat a legpompásabb vadásztrófeává való kikészítés végett, legújabb modellirozás szerint, tömegesen is elfogadjunk. Csupán csak fejet, nyak- és mellrészrel, csinos tablettára helyezve (különféle legújabb mintázatok szerint) is készíünk.

Dr. Lendl Adolf intézete,

Budapest, II. Donáti-utca 7.

Telivér Setter kölykek, 8 hetesek, törzskönyvük direkte Mr. Lawaraktól leszámazott; az alomban csak 3 hagyatott, tehát igen erősek, szép blue-beltonok és egészségesek. Kaphatók 60 frtjával. Bővebbet Craus Géza vármegyei erdőgondnoknál Nagy-Sinken, Erdély. Ugyanezen vérből egy 1¹/₂ éves nőtény, már bevezetve, 120 frtért.

(2—3)

Rövid utasítás

a kitémésre szánt állatok beküldéséhez.

A kitémésre szánt állatok lehetőleg *friss állapotban*, nyúzatlanul, húsostól-mindenestől, szóval előkészítés nélkül küldendők be intézetünknek. Csakis a nagy emlősök (u. m. farkas, vadkan, őz, zerge, medve, szarvas) zsigereleendő ki; ellenben az apróbbak felbontatlanul hagyandók. A madarak csőrét és torkát esetleg kőcczel vagy vattával lehet teletömni, de semmiféle más előkészítés nem szükséges. — Ha véresek az állatok, az nem baj, mert kitémés előtt úgyis meg lesznek mosva. — A nagyobb állatokat (10 kgrm.-nál nehezebbeket) vasuton gyorsárúként, a kisebbeket póstán kell feladni. Csomagolás czéljára lehet használni ládákat, zsákokokat, a kisebbeknél vásznat, vastag papírt vagy katulákat. Czélszerű úgy a csomagra, mint a szállítólevélre ráírni: »Friss állat kitémésre«.

Ha az állatok friss állapotban kerülnek a póstára rendszeren még forró nyáron sem romlanak meg útközben. Csak ha napokig hevernek előbb, akkor vannak veszélyeztetve.

Megkönnyíti munkánkat az, ha a kellő időben megtudjuk, hogy miképen kívánja állatját a tulajdonosa kitémetni (ülve, állva, repülve, zsákmány-

Ő CS. ES KIR. FENSÉGE
JÓZSEF FŐHERCZEG
 UDVARI SZÁLLÍTÓJA.
 Ő CS. ES KIR. FENSÉGE
JÓZSEF ÁPOST FŐHERCZEG
 KAMARAI SZÁLLÍTÓJA
 Ő KIR. FENSÉGE
FERDINÁND BOLGÁR FEJEDELEM
 UDVARI SZÁLLÍTÓJA
 Ő KIR. FENSÉGE
FÜLÖP SZ. SZ-COBURG-GÓTHAI
HERCZEG
 SZÁLLÍTÓJA

→ Dr. LENDL ADOLF ←
 meglegetemi magántanár, kep. középisk. tanár,
 a 10. nemz. Muzem volt tisztviselője,
 számos hel- és külf. egyesület tiszt., orv. v. társulatm. v. rendes tagja
PREPARATORIUMA
 TANSZERKÉSZÍTŐ INTÉZETE.
 BUDAPEST, II., DONÁTI-U. 7.

„A TERMÉSZET”

szerkesztősége és kiadóhivatala.

Budapest, 1892: arany-érem,
 Debreczen, 1894: első állami érem
 Leipzig, 1894: díszoklevél,
 Lemberg, 1894: elismerő oklevél,
 Zenta, 1895: első arany-érem,
 Moszkva, 1896: e. ezüst-érem,
 Budapest, mill. kiáll., 1896: 2 érem,
 Lüdenscheid, 1897: ezüst-érem,
 Brüssel, 1897: arany-érem.

Legmagasabb és magas elismerések.

A Vallás- és Közoktatási, a Földmiv. és Mezőgazdasági Minisztériumok és Budapest Székes Főváros Tanácsának ajánlatai.

A M N. Muzem és
 Európa elsőrangú muzeumaival szállítója.

nyal, falra függesztve, csak a fejét, egyszerű vagy díszesebb állványnyal, faágon, sziklán stb.), azért kérjük az erre vonatkozókat nekünk mindig lehetőleg az állat expedálásával együtt megírni.

Kérjük az állatok beküldőit, hogy *pontos és olvasható címüket* (utolsó posta, vasuti állomás) közöljék velünk, hogy az állatokat, ha elkészültek, fennakadás nélkül visszaküldhessük.

Kisebb állatok 8–10 nap alatt, nagyobbak 2–3 hét alatt és a legnagyobbak 1–2 hónap alatt készülnek el, amire azután tulajdonosaiknak visszaküldetnek olyformán csomagolva, hogy az úton nem rongálódnak meg.

Az intézetünkben készült állatok nemcsak hogy *művészies kivitelben, természethűséggel és nagy gondossággal készítetnek el, de igen tartósan is*. Czélszerű kezelés mellett több évtizeden át is megmaradnak hibátlanul. Hogy miképen kezelendők arról külön utasítást adtunk ki.

A kitémések *árait lehetőleg jutányosan számítjuk*, úgy hogy mindenki bizalommal küldheti intézetünkbe el-ejtett vadját, különösen az oly szép dekorációú felhasználható madarakat, kitémés végett.

Részletesebb felvilágosítással és árjegyzékkel szívesen szolgálunk az érdeklődőknek.

Intézetünkben készülnek:

Kitémő állatok, biológiai csoportok, vadásztrofeák, állatfejek, dekorációk és vadászati dísz tárgyak,
TANSZEREK,
 természetrajzi gyűjtemények, csontvázak, anatómiai modellek, papírmaché-készítmények, spirítusz-preparátumok, KONZERVÁLT TENGERI ÁLLATOK, rovargyűjtemények, tojás- és csiga-gyűjtemények, növénytan preparátumok, *virág-, gomba-, gyümölcs-minták, herbáriumok,* ásványtani gyűjtemények stb.

Muzeumi felszerelések,
 * Nagyszabású gyűjtemények.

Az intézet dr. LENDL ADOLF személyes vezetése alatt áll és az ő nevére

— BUDAPEST, II., DONÁTI-U. 7. —

czímezendők az összes vasuti és póstai szállítmányok, levelek, pénzutalványok, táviratok stb.

— Az árak jutányosak; a kivitel gondos. —

Árjegyzékeket, nagyobb gyűjtemények összedállításáról költségvetéseket, terveket küldünk érdeklődőknek.

Szakszerű tanácsesal szolgálunk mindenkinek szívesen.

Elvállalunk

állatokat, agancsokat, gyűjteményeket determinálásra és megbecsülésre.

Intézetünkben kaphatók:

Gyűjtő- és preparáló-eszközök, kézi nagytitók, *mikroszkópok,* egyszerűbb és legkiválóbb kivitelben stb., *Készülékek, akváriumok és akváriumba való állatok. AGANCSONK,*

— KÉSZ GYŰJTEMÉNYEK. —

KÖNYVEK:

FRIVALDSZKY, Aves Hungariae 1.50 frt
 KOHAUT, Madármeghatározó 2.— frt
 LAKATOS, Termész. és Vadászkepek 2.— frt
 „ Vadászati és Madar. Emlék. 3.— frt
 „ Vadászhit 2.— frt
 „ Nappali orv. mad. 1.50 frt
 „ A császármadár és vadászata 1.— frt
 LENDL, Könyv az állatok kitéméséről 1.50 frt
 THANHOFFER, A mikroszkóp 3.60 frt
 ÚTMUTATÁS a természetrajzi gyűjtemények gondozásához 50 kr.

»A Természet« szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-utca 7. dr. Lendl Adolff intézete.

1862.99. Nyomatott Markovits és Garainál, Budapest, Lázár-utca 13.